

ԼԵԶՎԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄԸ

ԱՐՏԱՇԵՍ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Հայտնի է, որ շարահյուսական կապակցման եղանակներից մեկը համաձայնությունն է: Աշխարհի լեզուներում համաձայնության դրսևորման զանազան ձևեր կան: Դրանից բացի՝ համաձայնության դրսևորումը կարող է տարբեր լինել նաև լեզվի զարգացման փուլերում (հմնտ. գրաբարի ու աշխարհաբարի համաձայնությունը): Համաձայնությունը ուսումնասիրել են շատ լեզվաբաններ, առանձին-առանձին քննել այդ եղանակով կապակցվող միավորների հարաբերությունները՝ հանգամանորեն ներկայացնելով եղած օրինաչափություններն ու դրանցից շեղումները: Սակայն, այս ամենով հանդերձ, կան շատ հարցեր, որոնք, մեր կարծիքով, կարոտ են ուսումնասիրության կամ առնվազն նորովի քննության: Այստեղ չանդրադառնալով դրանց բոլորին՝ կխոսենք միայն մեկ հիմնական խնդրի՝ համաձայնության բնորոշման մասին:

Շարահյուսությանը նվիրված տարբեր ուսումնասիրություններում կան համաձայնությանը վերաբերող մի շարք սահմանումներ, իսկ երբեմն էլ լեզվաբանները համաձայնությունը ներկայացնում են առանց ընդհանուր բնորոշման: Այսպես՝ Ա. Այտընյանը համաձայնությունը քննում է առանց սահմանելու: Նա գրում է. «Համաձայնութիւն երկու տեսակ է. 1. Անուան մը իւր բային հետ, եւ 2. Անուան մը ուրիշ անուան հետ համաձայնիլը»¹: Մ. Աբեղյանը համաձայնությունն այսպես է սահմանում. «Համաձայնությունը, որ հիմնված է բառերի ներունակության տրամաբանական հարաբերության վրա, լինում է բառերի *ձևով*, այսինքն իրար հետ կապակցվող բառերը, լրացումն ու լրացյալը դրվում են թվով, դեմքով և հոլովով միակերպ»²: Հետագա աշխատությունների մեծ մասում բերվում են մոտավորապես նույն սահմանումները, որոնք ընդհանրացնելով՝ կարելի է ներկայացնել այսպես. համաձայնությունը ստորադասական կապակցության այն եղանակն է, որի դեպքում ստորադաս անդամն ընդունում է գերադաս անդամի քերականական ձևը՝ հոլովը, դեմքը, թիվը³:

¹ Ա. Այտընյան, Քննական քերականություն աշխարհաբար կամ արդի հայերեն լեզվի, Եր., 1987, էջ 141:

² Մ. Աբեղյան, Հայոց լեզվի տեսություն, Եր., 1965, էջ 497:

³ Համաձայնության սահմանման վերաբերյալ տես՝ Ա. Գրիգորյան, Հայոց լեզու (դասագիրք միջնակարգ դպրոցի 8-10-րդ դասարանների համար), Եր., 1953, էջ 210, Պ. Պողոսյան, Հայոց լեզու, Եր., 1969, էջ 173, Ս. Աբրահամյան, Ն. Պառնասյան, Հ. Օհանյան, Խ. Բաղիկյան, Ժամանակակից հայոց լեզու, հ. 3, Եր., 1976, էջ 298, Մ. Ասատրյան, Ժամանակակից հայոց լեզու: Շարահյուսություն, Եր., 1987, էջ 49, Ս. Գյուլբուրդյան, Ժամանակակից հայերենի շարահյուսություն (պարզ նախադասություն), Եր., 1988, էջ 27, Ա. Պապոյան, Խ. Բաղիկյան, Ժամանակակից հայոց լեզվի շարահյուսություն, Եր., 2003, էջ 28, Խ. Բաղիկյան, Ժամանակակից հայոց լեզվի շարահյուսություն, Եր., 2008, էջ 7, նույնի՝ ճիշտ խոսենք հայերեն, Եր., 2012, էջ 82 և այլն:

Քերականական շատ աշխատություններում էլ, ինչպես նշվեց, համաձայնությունը քննվում է առանց ընդհանուր սահմանման. **հեղինակները ենթակայի, ստորոգյալի և համաձայնությամբ կապակցվող այլ անդամների** մասին խոսելիս միանգամից անդրադառնում են կապակցման այս եղանակի կոնկրետ դրսևորումներին⁴:

Համաձայնությանը վերաբերող սահմանումները մեծ մասամբ նույն սկզբունքով են կատարվել, թեև կան նաև փոքր-ինչ այլ մոտեցմամբ տրված սահմանումներ: Սակայն, այնուամենայնիվ, կան իրողություններ, որոնք ուշադրությունից դուրս են մնում: Նշենք, թե եղած սահմանումներով ինչու լիովին չի բացահայտվում կապակցման այս եղանակի էությունը:

ա) Նախ հաճախ ասվում է, որ համաձայնությունը կապակցման ստորադասական եղանակ է, որը մեր կարծիքով ընդունելի չէ մի քանի առումներով. կանդրադառնանք ստորև:

բ) Հաճախ նշվում է նաև, որ ստորադաս անդամն է ընդունում գերադասի քերականական կարգը կամ կարգերը: Սա բխում է վերը նշված այն դրույթից, որ համաձայնությունը կապակցության ստորադասական եղանակ է:

գ) Պարզ է, որ հայերենի քերականության ուսումնասիրությանը նվիրված աշխատություններում համաձայնությունը սահմանվում է առաջին հերթին հայերենում ունեցած հատկանիշներով, ուստի որպես համաձայնության միջոցով կապակցմանը մասնակցող քերականական կարգեր նշվում են թիվը, դեմքը և հոլովը: Սակայն, ինչպես կտեսնենք, համաձայնությունն ընդհանուր առմամբ բնորոշելիս պետք է նկատի ունենալ նաև լեզվական հնարավոր այլ կարգեր:

դ) Սահմանումներում հաշվի չի առնվում բազմակիության և հոգնակիության համաձայնական հնարավոր առնչությունը:

ե) Հաճախ նկատի չի առնվում նաև ավանդաբար նախադասության անդամ չհամարվող միավորների (օր.՝ կոչականի)՝ համաձայնությամբ կապակցվելու հնարավորությունը:

զ) Համաձայնությունը բնորոշվում է որպես միայն պարզ նախադասության անդամների (միավորների) կապակցման եղանակ, և հաշվի չի առնվում նաև բարդ նախադասությունների բաղադրիչների կապակցման գործընթացում համաձայնության ունեցած դերը, թեև երբեմն խոսվում է դրա մասին:

Առանձին-առանձին անդրադառնանք վերը նշվածներին:

ա) Կապակցման եղանակը, մեր կարծիքով, չի կարող բնորոշվել որպես համադասական կամ ստորադասական: Համադասությունը և ստորադասությունը լեզվական միավորների միջև եղած հարաբերություններ են, իսկ եղանակը՝ կապակցման ընդհանուր ձևը: Ինչպես նշում է Ռ. Իշխանյա-

⁴ Տե՛ս **Յ. Արսեն Կոմիտաս Բագրատունի**, Տարերք հայերեն քերականութան, Վենետիկ, 1874, էջ 161, **Յ. Թումանյան**, Հայոց աշխարհաբար լեզվի համառոտ ստուգաբանություն, Թիֆլիս, 1913, էջ 10, **Մ. Աբեղյան**, Գրաբարի քերականություն, Եր., 1936, էջ 160, **Վ. Առաքելյան**, Հայերենի շարահյուսություն, հ. Ա, Եր., 1958, էջ 182, **Յ. Ավետիսյան**, Որոշիչ-որոշյալ կապակցությունը գրաբարում, Եր., 1972, **Գ. Ջահուկյան**, Ժամանակակից հայերենի տեսության հիմունքները, Եր., 1974, էջ 416, **Ս. Աբրահամյան**, **Վ. Առաքելյան**, **Վ. Քոսյան**, Հայոց լեզու, 2-րդ մաս, Եր., 1975, էջ 177 և այլն:

ըը. «Կապակցման եղանակներ ասելով հասկանում ենք կապակցվելու առթիվ բառերի դրսևորած քերականական հատկանիշները. արդյոք կապակցվող երկու բառերն էլ ձևափոխվում են, թե՞ ոչ, կամ արդյոք կապակցվող բառերից միայն մեկն է ձևափոխվում, թե՞ այն էլ չի ձևափոխվում և այլն»⁵: Այսինքն լեզվական միավորները, միմյանց կապակցվելով, միմյանց նկատմամբ կարող են ունենալ տարբեր հարաբերություններ (համադասական և այլն), բայց դա կապակցման եղանակը չէ, այլ կապակցվող միավորների հարաբերությունը: Իսկ կապակցման եղանակը այն ձևն է, համաձայն որի՝ կապակցվել են լեզվական միավորները: Չետևաբար, լեզվական միավորները կարող են կապակցվել տարբեր եղանակներով և իրար նկատմամբ կարող են ունենալ տարբեր հարաբերություններ, այսինքն՝ կապակցման եղանակը և կապակցվող միավորների հարաբերությունը տարբեր իրողություններ են: Օրինակ՝ լրացման ու լրացյալի միջև հարաբերությունը ստորադասական է, բայց նրանք կարող են կապակցված լինել տարբեր եղանակներով (համաձայնությամբ, կառավարմամբ և այլն): Դրա համար էլ կարիք չկա համաձայնությունն անպայման բնորոշելու որպես կապակցման ստորադասական եղանակ, իսկ հետո վերլուծելու ենթակայի և ստորոգյալի կապակցությունը՝ փորձելով խուսափել դրանցից որևէ մեկը մյուսի նկատմամբ ստորադաս համարելուց, ինչպես հաճախ արվում է: Ենթական և ստորոգյալը ժամանակակից հայերենում կապակցվում են համաձայնությամբ, իսկ թե ինչպիսին է նրանց փոխհարաբերությունը, այլ հարց է, որի վերաբերյալ կան տարբեր կարծիքներ: Ամփոփելով այս հատվածը՝ մեկ անգամ էլ նշենք, որ կապակցման եղանակը և կապակցվող միավորների հարաբերությունը տարբեր իրողություններ են. կապակցվող միավորները կարող են կապակցվել տարբեր եղանակներով և միմյանց նկատմամբ ունենալ տարբեր հարաբերություններ, այնպես որ համաձայնությունը՝ որպես կապակցման եղանակ, չպետք է բնորոշել ո՛չ որպես համադասական, ո՛չ էլ որպես ստորադասական:

բ) Քերականագիտական աշխատություններում հաճախ ասվում է, որ ստորադաս անդամն է պարտադիր ընդունում գերադասի քերականական կարգը կամ կարգերը: Սա թերևս բխում է վերոհիշյալ այն դրույթից, որ համաձայնությունը կապակցության ստորադասական եղանակ է: Այստեղ դարձյալ առաջ է գալիս ենթակայի և ստորոգյալի հարաբերության բնորոշման խնդիրը, քանի որ տվյալ մոտեցման դեպքում պետք է ասել, թե դրանցից որ անդամն է որի կարգը կամ կարգերը ընդունել: Այս խնդիրը չի ծագում, եթե ընդունում ենք, որ երկուսն էլ դրվել են նույն կարգ(եր)ով՝ անկախ միմյանց նկատմամբ ունեցած հարաբերությունից: Չամաձայնության էությունը շատ ճիշտ է բնորոշում Չր. Աճառյանը: Իր «Լիակատար քերականության» մեջ նա գրում է. «Չամաձայնություն ասելով հասկանում ենք այն, թե ինչ որ է մեկը, նույնպես է լինում և մյուսը, բայց այս համաձայնությունը ո՛չ թե մեկ բառի կողմից մյուսի համար պարտադիր մի պահանջ է, այլ ինչպես անունն է ցույց տալիս, երկու կողմից էլ միաժամանակ կա-

⁵ Ռ. Իշխանյան, Արդի հայերենի շարահյուսություն. պարզ նախադասություն, Եր., 1986, էջ 21:

տարված համապատասխանություն»⁶: Համաձայնությունը որպես երկու կողմերի, այլ ոչ թե գերադասի և ստորադասի կապակցման եղանակ է բնորոշում նաև Ռ. Իշխանյանը: Նա գրում է. «Համաձայնությունը կապակցման այն եղանակն է, որի դեպքում երկու կապակցվող միավորները (երկու բառերը) քերականական որոշակի ձևերով համապատասխան են դառնում միմյանց»⁷: Համաձայնությունը այս մոտեցմամբ են բնորոշում նաև այլ լեզվաբաններ: Պ. Պողոսյանը գրում է. «Համաձայնությամբ են բառերը կապակցվում միմյանց, երբ նրանք արտահայտվում են նույն քերականական կարգերով»⁸: Արդեն ասվեց, որ քերականական աշխատություններում հաճախ այն դրույթն են զարգացնում, որ ստորադաս անդամն է ընդունում գերադասի քերականական կարգը կամ կարգերը: Այսպիսի պնդման դեպքում, բացի ենթակա-ստորոգյալ հարաբերության խնդրից, առաջ է գալիս ևս մեկ խնդիր: Հայտնի է, որ արևմտահայերենում եզակի թվի անձնական դերանուններով արտահայտված հատկացուցիչ ունեցող հատկացյալը ստանում է համապատասխան հոդեր, օրինակ՝ *իմ տունս, քու տունը*: Եթե պնդենք, որ համաձայնությամբ կապակցվելու դեպքում բառերից մեկը մյուսին թելադրում է քերականական կարգեր, ապա այս դեպքում պետք է ասենք, որ ստորադասն է գերադասին թելադրել դեմքի կարգը: Այսինքն՝ *իմ* հատկացուցիչ թելադրանքով է *տուն* հատկացյալը ստացել *ս* հոդը և ոչ թե հակառակը: Ի դեպ, ժամանակակից հայերենում համանման մեկ այլ իրողություն էլ գոյություն ունի: Մի շարք որոշիչներ իրենց որոշյալին թելադրում են հոգնակի թիվ: Ս. Գյուլբուղադյանը որոշիչը քննելիս անդրադառնում է նաև դրանց. «Մի խումբ ածական-որոշիչների հետ որոշյալը դրվում է հոգնակի թիվով: Դա բխում է այդ ածականների հոգնակիության իմաստից: Այդ ածականներն են՝ *զանազան, տեսակ-տեսակ, հազարավոր, բազմազան, բազմաթիվ, գույնզգույն, երփներանգ, հարյուրավոր, միլիոնավոր, խումբ-խումբ, փունջ-փունջ, գույն-գույն* և այլն»⁹: Ռ. Իշխանյանը կապակցման այս եղանակը համարում է «առդրության մի տեսակը»՝ անվանելով կախում: Նա գրում է. «Առդրության մի տեսակը կոչվում է կախում. դա այն է, երբ չհոլովված լրացումը թելադրում կամ պարտադրում է իր լրացյալի (գերադասի) թիվը: ... Այսպիսի առդրությունը մոտ է մասամբ համաձայնությանը, մասամբ էլ ուժեղ խնդրառությանը (թեև լրացումն է կառավարողը)»¹⁰: Ինչպես տեսնում ենք, նույնիսկ համաձայնությունը որպես կապակցման ստորադասական եղանակ ընդունելու դեպքում էլ ճիշտ չէ պնդել, որ ստորադաս միավորն է ընդունում գերադասի կարգերը:

զ) Ինչպես ասվել է, որպես համաձայնության գործընթացին մասնակցող քերականական կարգեր սովորաբար նշվում են թիվը, դեմքը և հոլովը: Հասկանալի է, որ դա համապատասխանում է ժամանակակից հայերենի ենթակայի և ստորոգյալի, ինչպես նաև բացահայտչի և բացահայտյալի

⁶ **Հր. Աճառյան**, Լիակատար քերականություն հայոց լեզվի համեմատությամբ 562 լեզուների, լրացուցիչ հատոր, Եր., 2005, էջ 223:

⁷ **Ռ. Իշխանյան**, նշվ. աշխ., էջ 21-22:

⁸ **Պ. Պողոսյան**, նշվ. աշխ., էջ 173:

⁹ **Ս. Գյուլբուղադյան**, նշվ. աշխ., էջ 143:

¹⁰ **Ռ. Իշխանյան**, նշվ. աշխ., էջ 33:

(կամ նաև գրաբարի որոշչի և որոշյալի) համաձայնության դրսևորմանը, սակայն հարցին ավելի լայն ընդգրկումով մոտենալիս պետք է հաշվի առնել, որ ընդհանրապես հնարավոր են նաև համաձայնության քերականական այլ կարգերով դրսևորումներ. օրինակ՝ ռուսերենում գործում է նաև համաձայնություն սեռով և այլն: Հայերենում էլ բարդ նախադասության կազմում հնարավոր է բայերի ժամանակային համաձայնություն: Հետևաբար, համաձայնությունն ընդհանրապես՝ որպես լեզվական կապակցման եղանակ բնորոշելիս պետք է հաշվի առնել նաև այս հանգամանքը:

դ) Քերականական աշխատություններում լեզվաբանները հիմնականում անդրադառնում են նաև բազմակի անդամների ու նրանց հետ կապված անդամի կապակցմանը, օրինակ՝ *բազմակի ենթակա – հոգնակի ստորոգյալ, բազմակի բացահայտյալ – հոգնակի բացահայտիչ* և այլն: Հանգամանորեն քննվում են բազմակի անդամների առնչվող իրողությունները, սակայն համաձայնության սահմանման մեջ բազմակի անդամների վերաբերյալ խոսք չկա: Եթե նշվում է, որ համաձայնությունը կապակցման այնպիսի եղանակ է, որի դեպքում ստորադաս բառը ընդունում է գերադասին բնորոշ քերականական կարգը կամ կարգերը, ապա ըստ այս սահմանման՝ ինչպե՞ս պետք է մեկնաբանել հետևյալ կապակցությունը. *Արմենը, Աշոտը և Վարդանը վերադարձան*: Այս նախադասության մեջ կա եզակի թվով երեք ենթակա և հոգնակի թվով մեկ ստորոգյալ: Կա երկու լուծում. կամ համաձայնությունը պետք է սահմանել այնպես, որ նման դեպքերն էլ ներառվեն, կամ ընդունել համաձայնությանը վերաբերող տարածված սահմանումը, իսկ այդ դեպքում պետք է պնդել, որ բազմակի ենթականերն ու ստորոգյալը համաձայնությամբ կապակցված չեն, քանի որ ըստ սահմանման բոլորն էլ պետք է դրվեին քերականական որևէ նույն կարգով կամ կարգերով: Ուստի անհրաժեշտ է համաձայնությունը սահմանել այնպես, որ սահմանման մեջ ներառվի նաև բազմակիության ու հոգնակիության կապը:

ե) Հայտնի է, որ կոչականի՝ նախադասության անդամ լինելու կամ չլինելու վերաբերյալ կան տարբեր կարծիքներ: Լեզվաբանների մի մասը կոչականը համարում է նախադասության անդամ, մյուս մասը՝ ոչ: Այստեղ չենք անդրադառնում այդ հարցին, քանի որ դա մեր քննության նյութից դուրս է, սակայն կխոսենք մեկ այլ հարցի մասին: Ժամանակակից հայերենում կա *կոչական-ստորոգյալ* համաձայնություն, որ միշտ չի դրսևորվում: Ռ. Իշխանյանն այսպես է գրում. «Եթե կոչականի ցույց տված անձը կամ իրը նույնանում է ենթակայի արտահայտած անձի կամ իրի հետ, ունենում ենք համաձայնող կոչական: ... Չհամաձայնող կոչականի դեպքում կոչականն ու ենթական տարբեր անձ (կամ իր) են ցույց տալիս, և կոչականի ու ստորոգյալի միջև չկա համաձայնություն»¹¹: Օրինակներ՝ *Պարոն, լրացրեք փաստաթուղթը: Պարոններ, լրացրեք փաստաթղթերը: Պարոններ, ես կլրացնեմ փաստաթղթերը*: Անկախ նրանից՝ կոչականը նախադասության անդամ համարվո՞ւմ է, թե՞ ոչ, որոշակի տիպի կառույցներում կա կոչական-ստորոգյալ համաձայնություն: Հետևաբար համաձայնությունը սահմանելիս պետք է նկատի ունենալ նաև դա: Այստեղ հարցը միայն այն

¹¹ Նույն տեղում, էջ 280-281:

չէ, որ սահմանման մեջ ընդգրկվեն նաև ավանդաբար նախադասության անդամ չհամարվող միավորները: Թերևս ավելի էական է այն, որ կոչականն ու ստորոգյալը չեն համարվում անմիջականորեն իրար կապվող միավորներ, բայց նրանց միջև մի շարք դեպքերում առկա է համաձայնական կապ: Համանման կապ է դրսևորվում նաև բարդ նախադասության տարբեր բաղադրիչներում եղած միավորների միջև, թեև այդ միավորներն անմիջականորեն իրար կապակցված չեն:

զ) Անդրադառնանք համաձայնության սահմանման հետ կապված հաջորդ խնդրին, որն առնչվում է վերը ասվածին: Համաձայնությունը բնորոշվում է որպես միայն պարզ նախադասության անդամների (կամ բառերի) կապակցման եղանակ, և հաշվի չի առնվում նաև բարդ նախադասությունների բաղադրիչների կապակցման գործընթացում համաձայնության ունեցած դերը, թեև բարդ նախադասության բաղադրիչների կապը քննելիս հաճախ խոսվում է համաձայնության մասին: Այսպես՝ Վ. Առաքելյանն իր «Հայերենի շարահյուսություն» աշխատության երկրորդ հատորում բարդ նախադասության բաղադրիչների կապակցումը քննելիս «Որ բառի համաձայնությունը և հոդառությունը» վերնագրի տակ առանձին ենթաբաժիններով մասնավորում է՝ «Որ բառի թվական համաձայնությունը», «Որ բառի հոլովական համաձայնությունը», «Որ բառի հոդառությունը»¹²: Բ. Վերոյանը բարդ ստորադասական նախադասության բաղադրիչների կապակցությունը քննելիս անդրադառնում է կապակցական բառերի համաձայնությանը, խոսում համաձայնության և անհամաձայնության, բակառության դեպքերի մասին¹³: Բարդ նախադասությունների բաղադրիչների միջև եղած համաձայնության (կապակցական բառերի, բայի եղանակային ձևերի և այլն) վերաբերյալ այս կամ այն չափով խոսվում է բարդ նախադասության ուսումնասիրությանը նվիրված աշխատանքների մեծ մասում, բայց, չգիտես ինչու, համաձայնության բնորոշումն այդպես էլ դուրս չի գալիս պարզ նախադասության սահմաններից: Սակայն դեռևս Ստ. Մալխասյանցը իր «Գրաբարի համաձայնութիւնը» արժեքավոր աշխատության մեջ բնորոշում է համաձայնությունը և նշում. «Ինչպէս պարզ նախադասութիւնները կանոնաւոր իմաստ արտայայտելու համար պէտք է, որ նոցա մէջ իւրաքանչիւր բառ միմեանց հետ որոշ կապակցութիւն ունենան՝ այնպէս էլ բաղադրեալ նախադասութիւն կազմող պարզ նախադասութիւնները, կանոնաւոր իմաստ արտայայտելու համար՝ պէտք է որոշ կապակցութիւն ունենան միմեանց հետ: Համաձայնութեան այն մասը, որ աւանդում է բաղադրեալ նախադասութեան կազմութեան կանոնները՝ կոչւում է *համադրութիւն*»¹⁴: Իհարկէ, Ստ. Մալխասյանցը թե՛ պարզ, թե՛ բարդ նախադասությունների դեպքում համաձայնությունն ըմբռնում է ավելի լայն իմաստով և գրում. «Քերականութեան այն մասը, որ աւանդում է բառերի կանոնաւոր դասաւորութիւնը խօսքի մէջ և նոցա յարաբերութիւնը միմեանց հետ՝ կոչւում է *համաձայնութիւն*»¹⁵: Այնուհետև՝ «Համաձայնութեան այն մասը,

¹² Վ. Առաքելյան, Հայերենի շարահյուսություն, հ. Բ, Եր., 1964, էջ 91-102:

¹³ Տե՛ս Բ. Վերոյան, Բարդ ստորադասական նախադասության շարահյուսություն, Եր., 1970, էջ 290-302:

¹⁴ Ստ. Մալխասեանց, Գրաբարի համաձայնութիւնը, Թիֆլիս, 1892, էջ 119:

¹⁵ Նույն տեղում:

որ աւանդում է բաղադրեալ նախադասութեան կազմութեան կանոնները՝ կոչուում է *համադրութիւն*¹⁶: Սակայն բարդ նախադասութեան բաղադրիչների կապը քննելիս նա տարբեր տեղերում անդրադառնում է դրանց միջև առկա բուն համաձայնութեանը, ինչպէս. «Յարաբերական դերանունը կըրկնակի կապ ունի, մի կողմից գլխաւոր նախադասութեան այն բառին հետ, որին որոշում է (յարաբերեալ) և միւս կողմից երկրորդական նախադասութեան հետ, որի անդամն է կազմում: Այս պատճառով նա պէտք է համաձայնի թէ՛ յարաբերեալին հետ և թէ երկրորդական նախադասութեան հետ: Յարաբերեալին հետ համաձայնում է *թուով*, իսկ երկրորդական նախադասութեան հետ՝ *հոլովով*, նայելով թէ ինքն ինչ պաշտօն է վարում նորանում»¹⁷: Ինչպէս տեսնում ենք, բարդ նախադասութեան բաղադրիչների միջև առկա համաձայնական կապը դեռ վաղուց է ուշադրութեան արժանացել, սակայն համաձայնությունը սահմանելիս այդ հանգամանքը այդպէս էլ հաշվի չի առնվել:

Այսպիսով, համաձայնությունը որպէս կարգ սահմանելիս պէտք է հաշվի առնել, որ կապակցման եղանակը համադասական կամ ստորադասական չի լինում, այլ որևէ եղանակով կապակցված միավորները կարող են իրար նկատմամբ նման հարաբերություններ ունենալ: Գիշտ չէ այն պնդումը, որ համաձայնութեամբ կապակցման դեպքում ստորադասն ընդունում է գերադասի քերականական կարգ(եր)ը: Համաձայնությունը սահմանելիս պէտք է հաշվի առնել, որ տարբեր լեզուներում, ինչպէս նաև բարդ նախադասութեան բաղադրիչների կապակցութեան դեպքում, բացի դեմքի, թվի, հոլովի կարգերից, հնարավոր է նաև կապակցում այլ կարգերի միջոցով: Համաձայնությունը սահմանելիս պարտադիր պէտք է հաշվի առնել նաև բազմակիության և հոգնակիության կապը: Պէտք է նկատի ունենալ նաև ավանդաբար նախադասութեան անդամ չհամարվող միավորների համաձայնական կապի հնարավորությունը: Եվ վերջապէս, չպէտք է մոռանալ, որ համաձայնությունը կարող է դրսևորվել նաև բարդ նախադասութեան բաղադրիչների կապակցման դեպքում:

Ահա այս ամենը նկատի ունենալով էլ համաձայնությունը պէտք է սահմանել որպէս կապակցման եղանակ: Այդ դեպքում կստացվի հետևյալ սահմանումը: *Համաձայնությունը կապակցման այն եղանակն է, որի դեպքում անմիջականորեն կամ ոչ անմիջականորեն կապակցվող միավորները դրվում են երկուսին բնորոշ քերականական որևէ նույն կարգով կամ կարգերով, ինչպէս նաև կարող է գործել բազմակիություն-հոգնակիություն կապը:*

Բանալի բառեր - *համաձայնություն, համադասություն, ստորադասություն, բազմակի անդամներ, հոգնակի թիվ, հոլով, դեմք, նախադասութեան անդամ, պարզ նախադասություն, բարդ նախադասություն*

АРТАШЕС САРКИСЯН – Определение грамматического согласования. – В статье рассматриваются различные определения грамматического согласования,

¹⁶ Նույն տեղում:

¹⁷ Նույն տեղում, էջ 121:

при этом указываются факты и обстоятельства, которые обычно не принимаются во внимание. В частности, речь идёт о связи – однородных членов со сказуемым, тех единиц, которые не считаются членами предложения, а также составных частей сложного предложения. Подчёркивается, что, давая определение грамматического согласования, их также следует иметь в виду.

Ключевые слова: *согласование, причисление, подчинение, однородные члены, множественное число, падеж, лицо, член предложения, простое предложение, сложное предложение*

ARTASHES SARGSYAN – *The Definition of Grammatical Agreement.* – The article presents several opinions about the definition of grammatical agreement and it mentions those circumstances that are omitted from the definition of agreement. In particular, it points the connection between the homogeneous parts of the sentence and the predicate, between those units that are not considered as a part of the sentence and between the components of the composite sentence. It is also pointed, that defining the grammatical agreement, one must take these factors into consideration.

Key words: *agreement (concordance), coordination, subordination, homogeneous parts of the sentence, plural, case, person, part of the sentence, simple sentence, composite sentence*